МЕЖІ ВТРУЧАННЯ У ПРИВАТНІСТЬ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

ПЕРЕЛИГІНА Раїса Володимирівна - кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу Київський університет права НАН України

ORCID ID: https://orcid.org/ 0000-0002-3798-0861

УДК 343.131

DOI: https://doi.org/10.71404/EP.2026.2-2.81

Проведення негласних слідчих (розшукових) дій пов'язане з істотним втручанням у приватне життя особи, яке здійснюється приховано та без можливості безпосереднього захисту нею своїх прав у момент проведення таких дій. За цих умов особливого значення набуває чітке визначення допустимих меж втручання та їх конкретизація в ухвалі слідчого судді. Метою дослідження є визначення змісту та структури меж втручання у приватність під час проведення НСРД, з'ясування їх місця у механізмі судового контролю та формулювання підходів до індивідуалізації допустимого обсягу такого втручання.

У статті використано формально-юридичний, системно-структурний, логіко-юридичний методи та метод аналізу судової практики. Обґрунтовано, що межі втручання у приватність не можуть зводитися лише до виду НСРД або строку дії ухвали слідчого судді. У їх структурі виокремлено персональні, предметно-інформаційні, техніко-ідентифікаційні, часові та функціональні межі. Особливу увагу приділено необхідності встановлення зв'язку між конкретною особою або об'єктом НСРД, обсягом інформації, технічними ідентифікаторами, строком втручання та процесуальною метою його здійснення. Запропоновано категорію «персонально-функціональна конкретизація меж втручання», яка відображає необхідність індивідуалізації судового дозволу.

Зроблено висновок, що межі втручання у приватність доцільно розглядати як самостійний елемент механізму судового контролю за проведенням НСРД. Ухвала слідчого судді повинна виконувати не лише дозвільну, а й обмежувальну функцію, визначаючи допустимий обсяг втручання у приватну сферу особи. Конкретизація таких меж має значення як під час надання дозволу на проведення НСРД, так і при подальшій перевірці законності фактично здійсненого втручання. Перспективними напрямами подальших досліджень є правові наслідки виходу за межі судового дозволу та особливості визначення допустимих меж НСРД у цифровому середовищі.

Ключові слова: негласні слідчі (розшукові) дії, межі втручання у приватність, право на приватність, судовий контроль, слідчий суддя, приватне спілкування, кримінальне провадження, захист конституційних прав і свобод.

Постановка проблеми

Проведення негласних слідчих (розшукових) дій пов'язане з істотним втручанням держави у приватну сферу особи. Особливість такого втручання зумовлена його прихованим характером та неможливістю особи безпосередньо захищати свої права під час здійснення НСРД. За таких умов особливого значення набуває не лише наявність попереднього судового дозволу, а й чітке визначення меж, у яких відповідне втручання допускається. Чинний КПК України передбачає вимоги щодо особи, об'єкта, виду та строку НСРД, однак питання про зміст і структуру допустимих меж втручання у приватність не отримало достатньої нормативної та доктринальної

конкретизації. Це створює ризик надмірного розширення обсягу негласного спостереження, отримання інформації, яка виходить за межі процесуальної мети, а також ускладнює подальшу перевірку того, чи відповідали фактично проведені дії змісту судового дозволу. У зв'язку з цим потребує уточнення саме розуміння меж втручання у приватність та їх значення у механізмі судового контролю за проведенням НСРД.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблематика судового контролю та забезпечення прав особи під час проведення НСРД досліджувалася у працях багатьох науковців. О. В. Капліна, М. О. Карпенко, В. І. Маринів, В. М. Трофименко, А. Р. Туманянц та О. Г. Шило розглядають судовий контроль як одну з основних гарантій законності обмеження прав і свобод у кримінальному провадженні [4]. Д. Є. Крикливець досліджував правове регулювання інституту судового контролю та його порівняльно-правові аспекти [5]. Н. О. Гольдберг досліджувала судовий контроль та забезпечення прав і свобод особи під час проведення НСРД, наголошуючи на необхідності належної процесуальної регламентації та недопущення необґрунтованого обмеження конституційних прав [6; 7]. М. А. Погорецький та О. С. Старенький досліджували НСРД як засоби отримання доказів та окремі проблеми їх нормативного регулювання і практичного застосування [8]. О. А. Білічак розглядала загальні положення втручання у приватне спілкування та особливості його процесуальної регламентації [9]. А. Б. Паршутін досліджував поняття втручання у приватне спілкування та його теоретико-правову природу [10]. У науковій літературі межі втручання у приватність переважно аналізуються через окремі їх складові, зокрема підстави та порядок проведення НСРД, втручання у приватне спілкування, зміст судового контролю й допустимість отриманих результатів. Водночас комплексне розуміння таких меж як сукупності персональних, предметно-інформаційних, техніко-ідентифікаційних, часових і функціональних параметрів потребує подальшого наукового опрацювання.

Мета статті полягає у визначенні змісту та основних складових меж втручання у приватність під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, з'ясуванні їх значення для здійснення попереднього та подальшого судового контролю, а також формулюванні підходу до індивідуалізації допустимого обсягу такого втручання в ухвалі слідчого судді.

Наукова новизна полягає в обґрунтуванні підходу до визначення меж втручання у приватність під час проведення НСРД, виокремленні їх основних складових та запровадженні категорії «персонально-функціональна конкретизація меж втручання».

Методологія дослідження

Провідними підходами дослідження стали сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, застосування яких дало змогу комплексно розкрити зміст і структуру меж втручання у приватність під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Формально-юридичний метод використано для аналізу положень Конституції України, Кримінального процесуального кодексу України та міжнародно-правових стандартів захисту приватного життя, а також для визначення нормативних вимог до підстав, порядку та меж проведення НСРД. Системно-структурний метод дав змогу розглянути межі втручання у приватність як комплекс взаємопов'язаних елементів та виокремити в їх структурі персональні, предметно-інформаційні, техніко-ідентифікаційні, часові та функціональні межі. Логіко-юридичний метод застосовано для уточнення змісту категорії «межі втручання у приватність», встановлення взаємозв'язку між особою або об'єктом НСРД, обсягом дозволеного втручання та його процесуальною метою, а також для обґрунтування категорії «персонально-функціональна конкретизація меж втручання». Метод аналізу судової практики використано для з'ясування підходів Європейського суду з прав людини та Верховного Суду до

оцінки законності, обґрунтованості й пропорційності негласного втручання у приватне життя особи. Узагальнення отриманих результатів дало змогу сформулювати висновок про необхідність розглядати межі втручання у приватність як самостійний елемент механізму судового контролю за проведенням НСРД.

Виклад основних положень

Проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) належить до найбільш інтенсивних форм втручання держави у приватну сферу особи. Особливість такого втручання полягає не лише в його прихованому характері, а й у тому, що особа на момент проведення НСРД не може заперечити проти обмеження своїх прав, висловити позицію щодо його обґрунтованості чи вимагати звуження обсягу отримуваної інформації. За таких умов особливого значення набуває судовий контроль, завданням якого має бути не тільки вирішення питання про можливість проведення НСРД, а й визначення допустимих меж відповідного втручання.

Конституційною основою такого підходу є положення ст. 30–32 Конституції України, якими гарантуються недоторканність житла, таємниця листування, телефонних розмов та іншої кореспонденції, а також невтручання в особисте і сімейне життя [1]. Такий стандарт закріплений у ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, відповідно до якої втручання у приватне життя допускається лише за умов його законності, наявності легітимної мети та необхідності у демократичному суспільстві [3]. Кримінальний процесуальний кодекс України конкретизує ці положення. Відповідно до ст. 246 КПК України НСРД проводяться у випадках, коли відомості про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Стаття 248 КПК України встановлює вимоги до змісту клопотання про надання дозволу на проведення НСРД, зокрема щодо зазначення особи, місця або речі, виду НСРД, строку її проведення та обставин, які обґрунтовують необхідність втручання [2]. Отже, законодавча конструкція вже передбачає не лише отримання дозволу, а й певну індивідуалізацію його меж.

У науковій літературі судовий контроль традиційно розглядається як одна з основних процесуальних гарантій прав особи. О. В. Капліна, М. О. Карпенко, В. І. Маринів, В. М. Трофименко, А. Р. Туманянц та О. Г. Шило пов'язують його призначення із забезпеченням законності процесуального обмеження прав і свобод у кримінальному провадженні [4]. Д. Є. Крикливець, досліджуючи правове регулювання інституту судового контролю, звертає увагу на особливості його нормативного закріплення та реалізації у кримінальному провадженні [5]. Ці підходи є принципово важливими, однак стосовно НСРД потребують конкретизації, оскільки необхідно встановити не тільки наявність правової підстави для втручання, а й його допустимий обсяг. На проблему визначення меж втручання у права особи звертала увагу Н. О. Гольдберг. Досліджуючи судовий контроль під час проведення НСРД, авторка пов'язувала ефективність захисту прав із належною процесуальною регламентацією та необхідністю недопущення необґрунтованого обмеження конституційних прав особи [6]. Науковиця наголошувала на необхідності забезпечення прав і свобод особи безпосередньо під час проведення негласних заходів [7]. Такий підхід дозволяє стверджувати, що ухвала слідчого судді повинна виконувати не лише дозвільну, а й обмежувальну функцію: визначати межі, за які орган досудового розслідування не вправі виходити.

Подальший розвиток відповідної проблематики простежується у працях інших дослідників. М. А. Погорецький та О. С. Старенький, розглядаючи НСРД як засоби отримання доказів, звертають увагу на окремі проблеми їх нормативного регулювання та практичного застосування [8]. О. А. Білічак, досліджуючи загальні положення втручання у приватне спілкування за КПК України, акцентує увагу на необхідності належної нормативної конкретизації відповідної процесуальної діяльності [9]. А. Б. Паршутін, аналізуючи теоретико-правову природу втручання у приватне

спілкування, визначає його як самостійну узагальнюючу правову категорію [10]. Зазначене дає підстави розглядати межі втручання у приватність значно ширше, ніж лише строк проведення НСРД або зазначення її виду в ухвалі слідчого судді. Межі втручання у приватність під час проведення НСРД це визначена законом та конкретизована рішенням слідчого судді сукупність параметрів, у рамках яких допускається негласне отримання і фіксація інформації про приватне життя особи для досягнення визначеної кримінальною процесуальною метою.

У структурі таких меж доцільно виокремити декілька взаємопов'язаних компонентів. Передусім ідеться про персональні межі. Судовий дозвіл повинен бути максимально пов'язаний із конкретною особою або іншим чітко визначеним об'єктом. Проведення НСРД не повинно створювати можливості для невизначеного спостереження за необмеженим колом осіб. Особливого значення ця проблема набуває тоді, коли в процесі НСРД отримується інформація щодо третіх осіб, стосовно яких дозвіл безпосередньо не надавався. Другим елементом є предметно-інформаційні межі. Надання дозволу на проведення НСРД не може автоматично означати можливість отримання будь-якої інформації про особу. Обсяг інформації має бути пов'язаний з обставинами кримінального провадження, для встановлення яких санкціонується відповідне втручання. Чим ширшим є потенційний обсяг отримуваних відомостей, тим більш переконливим повинно бути обґрунтування необхідності такого втручання. Окремого значення набувають техніко-ідентифікаційні межі. Номер телефону, обліковий запис, IP-адреса, пристрій або інший технічний ідентифікатор мають бути достатньо конкретизовані та пов'язані з особою, щодо якої надається дозвіл. У цифровому середовищі така вимога набуває особливої ваги, оскільки одна особа може використовувати декілька пристроїв, а один пристрій — декілька осіб.

Важливими є також часові межі втручання. Кримінальним процесуальним законодавством встановлений граничний строк дії ухвали слідчого судді та окремий порядок продовження проведення НСРД [2]. Це свідчить про те, що тривалість втручання не є суто технічним параметром. Чим довше здійснюється приховане спостереження, тим більший масив інформації про приватне життя особи може бути отриманий. Тому продовження НСРД потребує повторної оцінки необхідності подальшого обмеження прав особи.

Не менш значущими є функціональні межі, тобто зв'язок між втручанням та процесуальною метою, для досягнення якої воно санкціоноване. Технічна можливість отримати ширший обсяг інформації не може сама собою створювати правову підставу для її збирання. Отримувані відомості повинні бути пов'язані з конкретними обставинами кримінального провадження, зазначеними у клопотанні та оціненими слідчим суддею. У цьому контексті пропонується використовувати категорію «персонально-функціональна конкретизація меж втручання». Її зміст полягає у встановленні в судовому рішенні взаємозв'язку між особою або об'єктом, щодо яких допускається проведення НСРД, обсягом дозволеного втручання та процесуальною метою його здійснення. Судовий дозвіл повинен дозволяти визначити, щодо кого здійснюється втручання, у якому обсязі, протягом якого часу та для встановлення яких конкретних обставин.

Такий підхід узгоджується з практикою Європейського суду з прав людини. У справі Klass and Others v. Germany ЄСПЛ наголосив, що система таємного спостереження повинна містити ефективні гарантії проти зловживань [11]. У справі Volokhy v. Ukraine Суд звернув увагу на необхідність правової визначеності правил втручання у приватне спілкування та обмеження дискреції державних органів [12]. Важливе значення має також рішення Великої палати ЄСПЛ у справі Roman Zakharov v. Russia, у якому серед гарантій правомірного таємного спостереження виокремлено визначеність кола осіб, підстав і строків такого втручання, порядку використання отриманої інформації та наявність ефективного контролю [13]. Отже, попередній судовий

контроль не може зводитися до формального санкціонування НСРД, а має забезпечувати визначення та перевірку допустимих меж втручання у приватність.

Проблема визначення меж втручання у приватність має безпосереднє значення і для подальшої оцінки результатів НСРД. Показовою у цьому аспекті є позиція Верховного Суду, викладена у постанові від 16 лютого 2022 р. у справі № 758/5719/16-к. Суд зазначив, що якщо на момент проведення НСРД існували достатні підстави для обґрунтованого припущення про вчинення особою тяжкого або особливо тяжкого злочину, подальша зміна правової кваліфікації на нетяжкий злочин чи кримінальний проступок сама по собі не виключає можливості використання отриманих фактичних даних як доказів. Водночас принципово іншою є ситуація, коли вже на початковому етапі достатніх фактичних підстав для відповідної кваліфікації не існувало, а вона була помилково або свідомо завищена з метою створення процесуальних передумов для проведення НСРД. У такому разі результати негласного втручання не можуть визнаватися доказами [14]. Наведена позиція має ширше значення, ніж вирішення питання про допустимість конкретного доказу. Вона свідчить про необхідність оцінювати правомірність втручання у приватність виходячи з тих фактичних і правових підстав, які реально існували на момент його санкціонування та проведення, а не з обставин, встановлених уже після завершення НСРД. Інакше сама правова кваліфікація могла б перетворитися на формальний спосіб розширення меж допустимого втручання у права особи. Тому слідчий суддя, вирішуючи питання про надання дозволу, має перевіряти не лише формальну відповідність зазначеної у клопотанні кваліфікації вимогам ст. 246 КПК України, а й достатність фактичних даних, які дозволяють обґрунтовано виходити з можливості вчинення саме такого кримінального правопорушення. У цьому аспекті межі втручання визначаються не тільки видом і строком НСРД, а й фактичною обґрунтованістю самої підстави, яка відкриває можливість для її проведення.

Висновки

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що межі втручання у приватність під час проведення НСРД мають комплексний характер і не можуть зводитися лише до строку дії ухвали слідчого судді або виду негласної дії. До їх складових доцільно відносити персональні, предметно-інформаційні, техніко-ідентифікаційні, часові та функціональні параметри, сукупність яких визначає допустимий обсяг втручання у приватну сферу особи. Запропоновано розглядати межі такого втручання як самостійний елемент механізму судового контролю та використовувати категорію «персонально-функціональна конкретизація меж втручання», що відображає взаємозв'язок між особою або об'єктом, щодо яких проводиться НСРД, обсягом дозволеного втручання та процесуальною метою його здійснення. Це дозволяє сприймати ухвалу слідчого судді не лише як дозвіл на проведення НСРД, а як індивідуалізоване визначення допустимих меж обмеження права на приватність. Встановлено, що такі межі мають значення як під час надання дозволу на проведення НСРД, так і при подальшій перевірці законності фактично здійсненого втручання. Подальшого опрацювання потребують питання правових наслідків виходу за межі судового дозволу, критеріїв пропорційності втручання та особливостей визначення допустимих меж НСРД у цифровому середовищі.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI.

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р.

4. Капліна О. В., Карпенко М. О., Маринів В. І., Трофименко В. М., Туманянц А. Р., Шило О. Г. Судовий контроль у кримінальному провадженні. Харків : Право, 2015. 88 с.

5. Крикливець Д. Є. Правове регулювання інституту судового контролю:

порівняльний аспект. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2014. № 59. С. 343–349.

6. Гольдберг Н. О. Судовий контроль у системі забезпечення прав і свобод громадян у ході НСРД. *Вісник Академії митної служби України. Серія «Право»*. 2014. № 2. С. 131–135.

7. Гольдберг Н. О. Забезпечення прав і свобод особи під час проведення НСРД. *Вісник Академії митної служби України. Серія «Право»*. 2015. № 1. С. 143–148.

8. Погорецький М. А., Старенький О. С. Негласні слідчі (розшукові) дії як засоби отримання доказів: окремі проблемні питання. *Право України*. 2018. № 8. С. 85–106.

9. Білічак О. А. Загальні положення втручання у приватне спілкування за КПК України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 1 (9). С. 201–204.

10. Паршутін А. Б. Поняття втручання у приватне спілкування: теоретико-правова природа. *Право і суспільство*. 2018. № 5. Ч. 2. С. 227–232.

11. Klass and Others v. Germany, application no. 5029/71, judgment of 6 September 1978.

12. Volokhy v. Ukraine, application no. 23543/02, judgment of 2 November 2006.

13. Roman Zakharov v. Russia [GC], application no. 47143/06, judgment of 4 December 2015.

14. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 16 лютого 2022 р. у справі № 758/5719/16-к, провадження № 51-5770км21.

Perelyhina R. V.,
Raisa_Academia@ukr.net

LIMITS ON INTERFERENCE WITH PRIVACY DURING COVERT INVESTIGATIVE (SURVEILLANCE) ACTIVITIES

The conduct of covert investigative (search) actions involves a significant intrusion into an individual's private life, carried out secretly and without the individual having the opportunity to directly defend their rights at the time such actions are being conducted. Under these circumstances, it is particularly important to clearly define the permissible limits of such intrusion and to specify them in the investigating judge's ruling. This article examines the content and main components of the limits on interference with privacy during covert investigative (search) operations and determines their significance for the exercise of preliminary and subsequent judicial oversight. The purpose of the study is to define the content and structure of the limits on interference with privacy during covert investigative (surveillance) operations, to clarify their role in the mechanism of judicial oversight, and to formulate approaches for determining the permissible scope of such interference in the investigating judge's ruling. In the course of this study, the formal-legal method was used to analyze the provisions of the Constitution of Ukraine, the Criminal Procedure Code of Ukraine, and international legal standards for the protection of privacy; the systemic-structural method was used to determine the interrelationship among the individual components of the limits on interference; the logical-legal method—to formulate the author's propositions and conclusions; and the method of analyzing judicial practice—to clarify the approaches of the European Court of Human Rights and the Supreme Court to assessing the legality and justification of covert interference in an individual's private sphere. Particular attention is paid to the need to establish a connection between the specific individual or object subject to non-cooperative surveillance, the scope of information that may be obtained, technical identifiers, the duration of the intrusion, and the procedural purpose of its implementation. The paper proposes the use of the category personal-functional specification of the limits of interference which reflects the need to tailor judicial authorization to the individual case and the inadmissibility of a broad interpretation of its content.

Based on the results of the study, it was concluded that the limits of interference with privacy should be considered as an independent element of the mechanism of judicial oversight over the conduct of special

investigative measures. The ruling of the investigating judge must serve not only an authorizing function but also a restrictive one, clearly defining the permissible scope of interference with an individual's private sphere. It has been established that specifying such limits is important not only at the stage of deciding whether to grant authorization for the conduct of special investigative measures, but also during the subsequent review of the legality of the interference actually carried out and the evaluation of the results obtained. Promising areas for further research include the legal consequences of exceeding the scope of judicial authorization, the criteria for the proportionality of interference, and the specifics of determining the permissible limits of special investigative measures in the digital environment. In the course of scientific discussion, it has been substantiated that the limits of interference with privacy cannot be reduced solely to the type of special investigative measure or the duration of the investigating judge's ruling. It is proposed that their structure include personal, subject-and-information-based, technical-identification, temporal, and functional aspects.

Keywords: covert investigative (surveillance) activities, limits on interference with privacy, right to privacy, judicial oversight, investigating judge, court, private communications, criminal proceedings, protection of constitutional rights and freedoms.